

Arkivsak-dok. 24/17147-13
Saksbehandler Line Jeanette Svendsen

Saksgang	Møtedato	Sak nr.
Råd for personer med funksjonsnedsettelse 2023 - 2027		
Eldrerådet 2023 - 2027	12.03.2026	
Hovedutvalg for velferd og folkehelse 2023 - 2027	19.03.2026	
Partssammensatt utvalg 2023 - 2027	26.03.2026	
Formannskapet 2023 - 2027	26.03.2026	
Bystyret 2023 - 2027	16.04.2026	

Fritt brukervalg for praktisk bistand, hjemmehjelp

Saksordførersak.

Saksordfører: Elin Nakstad

Medsaksbehandlere: Hilde Synnøve Lind

Saksordførers innstilling:

Legges fram i møtet

Vedlegg:

Vedlegg 1 Oppstartsnotat 24_17147-8 Saksprotokoll Valgfrihet innenfor helse

Vedlegg 2 Underveismelding 24_17147-12 Saksutskrift Valgfrihet praktisk bistand

Vedlegg 3 Veileder fritt brukervalg - kommunal tjenesteyting

Vedlegg 4 brukerundersøkelse-2023-hjemmetjenesten- Sarpsborg samlet

Vedlegg 5 om utvikling brukere - tabell hentet fra NOU 2024 - 17

Vedlegg 6 om tilgang i pasientjournalssystem Gerica

Sammendrag:

Med grunnlag i flere politiske vedtak legger kommunedirektøren fram sak om utprøving av valgfrihet for praktisk bistand, hjemmehjelp.

Hensikten med en eventuell innføring av fritt brukervalg for hjemmehjelp i Sarpsborg kommune er å gi innbyggerne valgfrihet i valg av tjenesteyter. Ordningen innebærer at brukerne selv kan mellom kommunens hjemmehjelptjeneste og ulike godkjente leverandører. Videre vil en slik ordning legge til rette for at brukerne kan bytte leverandør dersom dette skulle være ønskelig.

Erfaringene fra kommuner er i hovedsak at ordningen med fritt brukervalg for hjemmehjelp har fungert forholdsvis godt sett i et brukers perspektiv. Dette gjelder særlig kommuner som har driftet en slik ordning over tid. Tilbakemelding fra brukere er ofte at de har hatt positive erfaringer med ordningen. Samtidig varierer ordningene mellom kommuner når det gjelder avtaler, pris og antall tilbydere. Flere kommuner peker også på at et visst volum av brukere med behov for hjemmehjelp er nødvendig for å sikre stabil og effektiv drift over tid. Erfaringer fra andre kommuner viser også at bytte av leverandører kan medføre økt administrativ belastning for kommunen blant annet knyttet til kontroll, kartlegging og oppfølging. Dette innebærer økte utgifter og bruk av ressurser til saksbehandling og administrasjon.

Sarpsborg kommune totalt 580¹ brukere av hjemmetjenester. Ved en avgrensning av kun hjemmehjelp for hjemmeboende eksklusive bofellesskap er antallet noe lavere. Sammenlignet med større kommuner som Oslo, Bærum og Bergen, som har hatt fritt brukervalg for praktisk bistand over flere år, har Sarpsborg et lavere brukergrunnlag. Det innebærer at erfaringene fra storbykommunene ikke uten videre kan overføres til Sarpsborg særlig når det gjelder markedets størrelse og potensiale for flere leverandører.

En innføring av fritt brukervalg vil kunne medføre økte utgifter og et mer varierende ressursbehov i kommunens tjenester. Dette kan tidvis gi for høy kapasitet og dermed høyere utgifter enn oppdragsmengden tilsier. En eventuell innføring av fritt brukervalg vil berøre kommunens 11 medarbeidere og i tillegg 3-4 vikarer. Kommunen vil kunne få utgifter til intern overtallighet.

Det er stor usikkerhet i å anslå økonomiske konsekvenser ved fritt brukervalg. Et estimat så langt tilsier en engangsutgift for oppstart på 0,7 mill. kr og en årlig merutgift på om lag 1,5 millioner kroner til bestillertjeneste og avtaleoppfølging.

Det er gjennom utredningsarbeidet beregnet en utgift pr tiltakstime på 744 kroner i Sarpsborg kommune. Dersom kommunen skal unngå økte kostnader ved å innføre fritt brukervalg, må de permanente utgiftene til bestillertjeneste og avtaleoppfølging veies opp ved at utgiften pr tiltakstime reduseres med om lag 20 prosent, det vil si til om lag 600 kroner. Kommunedirektøren ser det ikke som realistisk å oppnå dette for kommunens egen drift. Videre er det usikkert hvorvidt det vil finnes private leverandører som vil tilby tjenesten til en slik pris. Følgelig må det påregnes at innføring av fritt brukervalg på dette området, samlet sett, vil medføre økte utgifter for Sarpsborg kommune.

Kommunedirektøren anser at tjenesten i dag har en tilfredsstillende kvalitet i kommunen. Med bakgrunn i dette, og i kommunens økonomiske situasjon, anbefaler kommunedirektøren at fritt brukervalg for praktisk bistand, hjemme-tjeneste ikke utredes videre.

Utredning:

Bystyret vedtok ved behandling av handlingsplan og budsjett 2024 – 2027 i sak 109/23 den 14.12.2023 følgende: «Vurdere hvilke deler av helse- og omsorgssektoren som egner seg til å innføre fritt brukervalg. Det fremmes politisk sak om dette innen utgangen av 2024. Saken legges frem for utvalg for velferd og folkehelse, formannskap og bystyret.»

Bystyret har vedtatt å innføre fritt brukervalg for ordningen med BPA (brukertilpasset personlig assistanse) i sak PS 2/24 den 28.2.2024. Senere den 21.11.2024 behandlet hovedutvalg for velferd og folkehelse et oppstartsnotat med en oppfølging av hvilke øvrige deler av helse- og velferdstjenestene i kommunen som kunne egne seg for fritt brukervalg. Det ble vedtatt at kommunedirektøren skulle fremme sak om utprøving av valgfrihet for praktisk bistand med sikte på at en slik ordning skal være en del av grunnlaget for videre utredning av fritt brukervalg. Ved underveismelding den 23.10.2025 ble det vedtatt i sak PS 21/25:

1. Kommunen utreder videre muligheter og begrensninger for fritt brukervalg innen praktisk bistand.
2. Praktisk bistand jf. punkt 1 avgrenses i første omgang til hjemmehjelp i hjemmet med unntak av heldøgns bemannet bofellesskap, slik som beskrevet i saken.
3. I sluttbehandlingen legges det frem erfaringer fra andre kommuner for tilsvarende tjeneste og en utredning om økonomiske konsekvenser.
4. Kommunen innhenter også erfaringer og kunnskap fra fagmiljøer og organisasjoner tilknyttet tjenestelevering innen området.

¹ Avgrenset uten bofellesskap i hjemmetjenesten har kommunen 512 med tjenestekode 55 «hjemmehjelp» og 38 med tjenestekode 1 «daglige praktiske gjøremål» - til sammen 550.

5. Kommunens faktiske timepris ihht. gjeldende gebyrregulativ til praktisk bistand, samt kalkyler inkludert lønn, direkte og indirekte driftsutgifter, legges til grunn for videre drift og vurdering av økonomiske konsekvenser, markedsdialog og anbudsprosesser.

Saken redegjør for de beslutningspunktene som er omtalt ovenfor og er avgrenset til praktisk bistand, hjemmehjelp med unntak av heldøgns bemannede bofellesskap. Saksfremlegget belyser ordningen med fritt brukervalg og tjenesten praktisk bistand. Det gjøres også rede for erfaringer fra andre kommuner som har etablert tilsvarende ordning. Kommunedirektøren har i arbeidet med saken støttet seg til premisser i veileder om «Brukervalg i kommunal tjenesteyting» i vedlegg 3.

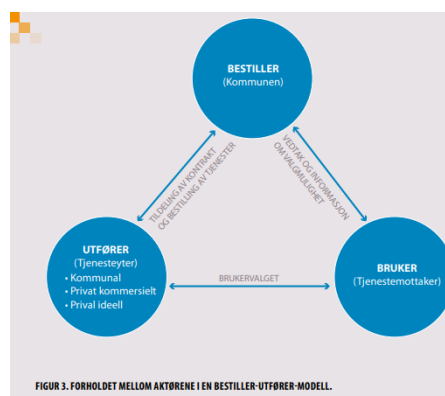
Fritt brukervalg innebærer at kommunes innbyggere får rett til å velge hvilke tilbydere som skal komme til hjemmet og utføre hjemmetjeneste, etter at kommunen har fattet vedtak om hjemmehjelp jf. [helse og omsorgsloven](#). Hensikten med ordningen er å gi brukerne valgfrihet mellom godkjente tjenesteytere, herunder kommunens egen hjemmehjelpstjeneste, privat tilbyder eller [annen organisasjon](#). Brukervalg innebærer altså konkurranse ved at leverandørene må konkurrere for at brukerne selv skal velge nettopp dem.

Kommunen vil fortsatt ha ansvaret for tjenesten, og skal stille de samme kravene til kvalitet og forsvarlighet overfor andre leverandører som til kommunens egen hjemmetjeneste. Kommunen har ansvar for å fatte vedtak om tjenesten, følge opp tjenesten med kontroll og tilsyn av driften, samt sikre informasjon og opplæring av hjemmehjelper hos eventuell privat leverandør. Det gjennomføres vanligvis jevnlig samarbeidsmøter med leverandører. Brukere skal betale samme egenandel uavhengig av om tjenesten leveres av kommunen eller av en privat aktør.

Fritt brukervalg er ikke det samme som **privatisering** eller **konkurransesetting**. Privatisering betyr kort sagt at kommunen overlater ansvar for tjenesten til private leverandører, slik at kommunen ikke lenger har ansvar for kvalitet og forvarlighet på tjenesten. Lovpålagte tjenester kan ikke privatiseres, men det kan innføres brukervalg. Innføring av brukervalg må gjøres innenfor rammene av det som gjelder i lov, forskrifter og andre bestemmelser for det aktuelle tjenesteområdet. Dette er nærmere omtalt i kapittel 2.2 i [veilederen for brukervalg](#).

Brukervalg betyr at det er brukeren selv som velger tjenesteyter blant de tjenesteyterne kommunen har godkjent, eller har avtale med. Kommunen har fortsatt ansvar for tjenesten, og i de fleste tilfeller vil kommunen også være en av de tjenesteyterne brukerne kan velge. Brukervalg innebærer altså konkurranse ved at tjenesteyterne må konkurrere for at brukerne skal velge nettopp dem, men i motsetning til konkurranseutsetting er det altså brukerne selv som velger tjenesteyter – ikke kommunen. Ved brukervalg har kommunen fortsatt ansvar for at brukerne får de tjenestene de har krav på, og det er kommunen som tildeler tjenesten (retten til å få tjenesten) til brukerne. Kommunen vil også vanligvis selv være tjenesteyter som konkurrerer med de private tjenesteyterne om brukerne på like vilkår.

Dersom kommunen beslutter at brukere skal kunne velge mellom flere ulike tjenesteytere forutsetter dette at Sarpsborg kommune skiller klart mellom rollen som myndighetsutøver og rollen som tjenesteutøver (se kapittel 2.3 i veilederen i vedlegg 4). Myndighetsoppgavene er et kommunalt ansvar, mens utøvelse av tjenester kan overlates til andre. Det er to hovedårsaker til at det er nødvendig å skille myndighetsoppgaver og tjenesteyting: 1) Å sikre kommunens uavhengighet i anskaffelsen, kontroll og oppfølging av tjenestene som utføres. 2) Å sikre nøytralitet i kartlegging og vurdering av brukerens behov, og at utmålingen av vedtaket skjer uavhengig av ressursituasjonen i tjenesten. I tillegg er det av betydning at et formelt skille mellom kommunens ansvar som myndighetsutøver og tjenesteyter sikrer at kommunale og private tjenesteytere kan operere under de samme rammebetingelsene.

Praktisk bistand

Praktisk bistand er en del av den [lovbestemte tjenesten](#); personlig assistanse. Tjenesten gjelder blant annet praktisk hjelp og personlig assistanse innbyggere kan få av kommunen etter en søknad og vurdering etter visse kriterier. I den videre utredningen beskrives tjenesten i hovedsak som praktisk bistand.

Helse- og omsorgstjenesteloven regulerer kommunens ansvar for å tilby disse tjenestene. Kommunen skal sørge for nødvendige tjenester til personer som har behov for det, og skal stille krav til kvalitet på tjenesten, forsvarlighet og individuell tilpasning. Med individuell tilpasning menes for eksempel å sikre at tjenestetilbudet tilrettelegges med respekt for den enkeltes integritet og verdighet. Den enkelte skal vurderes ut ifra mulighet til å leve og bo selvstendig, og til å ha en aktiv og meningsfylt hverdag. Samtidig skal kommunens ressurser utnyttes på best mulig måte, og innenfor rammetildeling på tjenesteområdet. Kommunen skal sikre kvalitet i tjenestetilbudet, og sørge for at tjenestene er likeverdige.

Praktisk bistand er en tjeneste til innbyggere som på grunn av alder, sykdom, funksjonsnedsettelse, eller annet trenger hjelp til nødvendige daglige gjøremål. Kravet til søkere er som hovedregel at det er et hjelpebehov med årsak i sykdom eller nedsatt funksjonsnivå. Bruker må også være ute av stand til, eller ha store utfordringer med, å utføre nødvendig oppgaver i hjemmet, som for eksempel vask av gulv og støvsuging. Praktisk bistand omfatter blant annet rengjøring, klesvask og sengetøyskift. Det kan dessuten omfatte opplæring og veiledning som bidrar til at brukere mestrer daglige aktiviteter og egen livssituasjon. Andre eksempler på praktisk bistand er hjelp til å handle mat og matlaging og hjelp til egenomsorg.

Kommunens tjenestetilbud er praktisk og personlig bistand. Personlig bistand innebærer hjelp til personlig stell og hygiene, mens praktisk bistand som hjemmehjelp er i hovedsak renhold og vask av klær. BPA (brukerstyrt personlig assistanse) er en annen tjeneste innen

personlig assistanse. BPA-tjenesten er brukerstyrt. Praktisk bistand hjemmehjelp lar seg enklere og tydelig avgrense fra både personlig bistand og helsehjelp, og det er derfor viktig å skille disse tjenestetypene fra hverandre i vurderingen av om fritt brukervalg skal innføres som en prøveordning.

Brukere og tjenestetall

Innbyggerne har rett til nødvendige helse- og omsorgstjenester, og det er kommunen som avgjør om tjenestene skal leveres i kommunens regi eller av private aktører. Medvirkningsretten som følger av pasient- og brukerrettighetsloven gir brukere rett til å medvirke ved valg mellom forsvarlige tjenesteformer som kommunen tilbyr. Det er et politisk spørsmål om innbyggerne skal gis mulighet til å velge mellom flere leverandører for hjemme-tjeneste. Dette er ikke en rettighet etter helselovgivningen.

Hittil i år pr 23.02.2026 har kommunen totalt 476 brukere som mottar hjemmehjelp og hjelp til praktiske gjøremål. Dette er antall brukere som mottar hjemmehjelp fra kommunens hjemmetjeneste totalt. I tabellen vises en utvikling fra 2021. Kommunedirektøren tar forbehold om tallene fra år til år på grunn av endringer i organisering, men trenden og utviklingen viser en nedgang i antall aktive brukere.

År	Antall aktive brukere ²	*Tiltakstid = antall timer totalt pr. år
Total	1 190	85 614
2021	681	18 994
2022	664	17 315
2023	649	15 373
2024	607	12 125
2025	**580	10 644

**Tiltakstid er den tid som, etter en kartlegging, er behovsprøvd og planlagt for bruker. Tid som faktisk er planlagt etter en ramme som blir gitt i enkeltvedtaket til bruker.*

***Tallet gjelder antall brukere inklusive bofellesskap.*

Antall brukere, som har fått hjemmehjelp fra hjemmetjenesten eksklusive bofellesskap jf. vedtak punkt 2 side 1, er slik de to siste årene:

År / Status	Hjemmehjelp – og daglige gjøremål - brukere	Hjemmehjelp og praktiske gjøremål - tiltakstid (t)
2024	448	8509
2025	550	8916
Jan 2026	440	

Totalt for hjemmetjenester (inkludert hjemmesykepleie) nasjonalt var det om lag 150 000 brukere av hjemmebaserte tjenester over 67 år i 2022. Det har vært en nedgang i antall eldre brukere siden 2015 i landet, og nedgangen er relativt stor sett i forhold til antall eldre totalt.

² Med antall aktive brukere menes «unike brukere» (bruker telles kun en gang til tross for evt flere tjenester). Dette er brukere som har mottatt tjenester fra Sarpsborg kommune sin hjemmetjeneste/ den kommunale hjemmetjenesten har utført tjenesten. Gjelder brukere med tjenestekode 55 «hjemmehjelp» og tjenestekode 1 «daglige/praktiske gjøremål». Tallet 580 må korrigeres med bofellesskap som hjemmetjenesten gir tjeneste til. I 2025 var det da 550 brukere. Kilde: Qlick Sense/Gerica – kommunens pasientjournalssystem.

Antall yngre brukere har samtidig økt. Dette fremgår av statistikk i NOU 2024:17 om kommersielle og ideelle aktørers rolle i fellesskapets velferdstjenester. Her gis en oversikt over antall brukere og ressursbruk i sykehjem og hjemmetjenestene, se vedlegg 6. Det fremgår at det over tid vært en politisk villet vridning vekk fra institusjonstjenester og over mot hjemmetjenester. De fleste brukerne har behov for helsehjelp, og det er få eldre som kun mottar praktisk bistand (kilde SSB/[526](#)). Utgiftsveksten i tjenestene er i stor grad knyttet til yngre brukere med store tjenestebehov (kilde SSB/[527](#)).

Brukerundersøkelse for hjemmebaserte tjenester i Sarpsborg kommune (se vedlegg 5) er ikke gjennomført siden 2023. Utdrag fra resultatet av denne undersøkelsen om tilfredshet med renhold i hjemmet var følgende (tjenesten er levert fra kommunen);

Jeg er fornøyd med den hjelpen jeg får til rengjøring av boligen

	Svar	Prosent
Helt uenig	9	7.76%
Uenig	11	9.48%
Litt uenig	15	12.93%
Litt enig	5	4.31%
Enig	17	14.66%
Helt enig	37	31.90%
Vet ikke	22	18.97%

En gjennomgang KS utførte i 2013 ([Friere brukervalg i hjemmetjenesten](#)) viste at brukerne er opptatt av kontinuitet, forutsigbarhet og fleksibilitet i tjenesten, med få hjelpere. Og at friere leverandørvalg gir brukeren mulighet til å bytte leverandør dersom de er misfornøyde.

Kommunen må vurdere hvordan fritt brukervalg påvirker helhet, samordning og kontinuitet i tjenestene. En viktig del av en eventuell utprøving er å sikre at brukerne får likeverdige tjenester og god rettssikkerhet når flere leverandører benyttes. Videre hvordan ansvar og plikter fordeles mellom kommunen og private aktører, særlig ved svikt i tjenesteleveransen.

Brukers personvern og tilganger i pasientjournal

Kommuner praktiserer ulik grad av tilgang for private leverandører til kommunens journalsystem. Kommunens medarbeidere kan raskt legge inn bekymringsmeldinger i systemet, mens dette kan ta lengre tid hos private. Ved innføring av fritt brukervalg anbefaler kommunedirektøren at private leverandører får rollebaserte og behovsstyrte tilganger i journalsystemet. Kommunen følger prinsippet om «minste privilegium», slik at leverandørene kun får tilgang til nødvendig informasjon. En mulig løsning for tilgangsstyring er beskrevet i vedlegg 6.

Bemanning og konsekvenser for medarbeidere

Kommunen har pr tiden 11 fast ansatte medarbeidere, og i tillegg 3-4 vikarer, som vil bli berørt dersom kommunen vedtar innføring av fritt brukervalg for hjemmehjelpstjeneste. Dette tilsvarer et budsjett på 9,85 årsverk inkludert lederstilling. I 2025 hadde kommunen en bemanning på 7,88 årsverk med hjemmehjelpstjeneste eksklusive leder og sekretærressurs. Kommunen følger egen rutine for omorganisering og nedbemanning ved omstillingsprosesser. Bemanningen for hjemmehjelp i kommunen er i hovedsak assistenter som er ansatt i stillinger uten særskilt krav til formell utdanning.

Kommunen har rutiner for håndtering av medarbeidere, enten det er ved salg, konkurranse-utsetting eller ved innføring av fritt brukervalg for kommunens tjenester. Utarbeidelse og gjennomføring av prosess for berørte medarbeidere, vil iverksettes ved et eventuelt vedtak. Se også fremdriftsplan lenger ned i saken (under skisse til prosess for implementering). Arbeidsgruppe skal oppnevnes, og kartlegging og risikovurdering skal gjennomføres jf. rutine nevnt ovenfor.

Kommunen vil kunne få en overtallighet ved innføring av fritt brukervalg. Bestemmelsene om virksomhetsoverdragelse ([aml kap. 16](#)) må vurderes, og vil kunne komme til anvendelse.

Økonomi og priser

Regnskapet for 2025 ved hjemmetjenesten viser utgifter på 6,2 millioner kroner for praktisk bistand/hjemmehjelp. Dette er i hovedsak lønnsutgifter. Ved innføring av fritt brukervalg kan Sarpsborg kommune få ekstra utgifter knyttet til overtallighet i en overgangsperiode. Dette er ikke beregnet nærmere pr tiden. De totale regnskapsførte inntektene for brukerbetalingen hjemmehjelp-/praktisk bistand til kommunen var 2 millioner kroner i 2025 og 2,1 millioner kroner i 2024 (en nedgang på ca. 80.500 kroner). Tallene gjelder ³total inntekt for kommunen for hjemmehjelp/praktisk bistand.

Kommunens 11 medarbeidere med tillegg av 3 - 4 vikarer har en gjennomsnittlig årslønn brutto på kroner 515 078 eksklusive sosiale utgifter. Gjennomsnittlig total lønnsutgift pr. årsverk inkludert sosiale utgifter er 694 847 kroner.

Kommunen benytter i dag 9 biler som er leaset til tjenesten hjemmehjelp. Utgiften pr år beregnet ut fra antall kjørte kilometer er om lag 300.000 kroner (tall for 2025). Pris per kilometer i 2025 var kroner 5,26. Det ble da kjørt om lag 60.000 kilometer.

Priser og gebyrer for kommunens praktiske bistand/hjemmehjelp fra 2024 til 2026

Praktisk bistand, betaling per time

Gebyr	Enhet	Sats 2025	Sats 2026
Inntekt 2-3 G	per time	221	230
Inntekt 3-4 G	per time	336	350
Inntekt over 4 G	per time	456	475
Inntekt under 2 G	per time	83	86

Praktisk bistand, makspris per måned

Gebyr	Enhet	Sats 2025	Sats 2026
Inntekt 2-3 G over 10 timer	per måned	2 051	2 135
Inntekt 3-4 G over 15 timer	per måned	4 547	4 733
Inntekt over 4 G over 15 timer	per måned	6 498	6 764
Inntekt under 2 G over 3 timer	per måned	234	245

[Priser 2026](#)

³ Tjenestekode 25860 – art i regnskapet: 160000

Praktisk bistand, betaling per time

Gebyr	Enhet	Sats 2024	Sats 2025
Inntekt 2-3 G	per time	212	221
Inntekt 3-4 G	per time	323	336
Inntekt over 4 G	per time	438	456
Inntekt under 2 G	per time	80	83

Praktisk bistand, makspris per måned

Gebyr	Enhet	Sats 2024	Sats 2025
Inntekt 2-3 G over 10 timer	per måned	1 970	2 051
Inntekt 3-4 G over 15 timer	per måned	4 368	4 547
Inntekt over 4 G over 15 timer	per måned	6 242	6 498
Inntekt under 2 G over 3 timer	per måned	225	234

Beregning av utgifter til tjenesten

I anbud på fritt brukervalg i hjemmetjenesten har de fleste kommuner valgt at anbudet skal vurderes utelukkende på kvalitet, og at kommunen setter en fast pris på tjenesten. I en brukervalgordning er det brukerne som velger leverandør uavhengig av pris, og konkurranse på pris vil ikke nødvendigvis gi kommunen en lavere kostnad.

Kommunedirektøren vurderer at en fast pris vil gi kommunen bedre kontroll på utgiftene i ordningen, og det sikrer at leverandørene som tilbyr best kvalitet kan få en avtale med kommunen. Det er gjort en beregning av kommunens utgifter til drift av tjenesten, som vil være en vesentlig del av grunnlaget for å fastsette en slik fast pris. Samtidig er det andre faktorer som må hensyntas. Det er behov for ytterligere utredning og vurdering før en pris kan fastsettes. Beregningen nedenfor er basert på kommunens egne tall for 2025, med et påslag for å gi et mest mulig riktig bilde for 2026. Det er sett hen til hvordan andre kommuner har utformet sine prismodeller.

Type utgift	Beløp	Kommentar
Årslønn inkludert sosiale utgifter for 100% stilling som assistent	694 847	Beløpet omfatter blant annet kommunens pensjonsutgifter på 17%.
Timelønn	356,3	Timelønn assistent inkludert kommunale sosiale utgifter, lønnsjustert for 2026 med 4 %
Vikar	14,7	Sykefravær korttid 4,19%
Lønnsutgift pr time tiltakstid	639,7	Lønnsutgift korrigert for ATA ⁴ 58% og sykefravær 4,19%
Kjøretøy/transport	19,5	Kjøretøy/transport: 5,26 pr km - 57000-61000 km pr år
Driftsutgifter	6,5	Smittevern, hansker, arbeidstøy, arbeidsutstyr som telefon, avgifter, lisenser
Adm, ledelse og merkantil) Ekskl. ressurskoordinator, og sentral IKT, Lønn, regnskap, HR og andel husleie	78,1	Overheadutgifter
Sum timer pr år grunnlag	1950	
Total utgift pr time tiltakstid for kommunen	744	

⁴ ATA er ansikt-til-ansikt tid; altså tid hvor hjemmehjelpen er hos bruker. Denne tiden er det samme som tiltakstid i saken.

Fritt brukervalg krever at det etableres en bestillertjeneste, og systematisert avtaleoppfølging. Erfaringer fra andre kommuner viser at private leverandører ofte rapporterer høyere timebehov enn kommunens egne tjenester. For å sikre riktig tjenestenivå må kommunen ha kapasitet til gode kartlegginger og kontrollrutiner. Det anslås behov økte ressurser med 1,5 årsverk til drift av en bestillertjeneste, og for regelmessig oppfølging av leverandører, samt administrativt arbeid med journaltilgang, fakturakontroll mv. Dette er beregnet å medføre en årlig utgift på 1,5 millioner kroner.

Hvis kommunen innfører fritt brukervalg med en total pris for medgått tiltakstid på 744 kroner, lik kommunens beregnede utgift, vil kommunen som følge av behovet for bestillertjeneste og avtaleoppfølging bli påført en netto merutgift på 1,5 millioner kroner. Det må derfor vurderes om det er mulig å sette en pris som er lavere enn 744 kroner, og i så fall hvor mye lavere.

Det må også påregnes utgifter til selve etableringen av fritt brukervalg, som vil påløpe før ordningen har trådt i kraft. Disse utgiftene er beregnet til om lag 700.000 kroner over en periode på ni til ti måneder.

Erfaringer med fritt brukervalg i BPA-ordningen i Sarpsborg kommune

Kommunens BPA-ordning har pr tiden en pris pr time på 548,6 etter prisjustering. Før prisjustering i 2026 var prisen pr time på 530 kroner. [Norsk standard kontrakt for BPA](#) uten adgang til vilkårsendringer ble lagt til grunn for ordningen og vedtatt i bystyret i sak 2/24 den 28.02.2024. Kommunen har hatt et merforbruk på 13,5 millioner kroner innen private kjøp BPA i 2025. Årsaken til merforbruket er nye brukere (7,8 mill. kr), brukere som har byttet BPA-ordning fra kommune til privat leverandør med høyere pris (2,3 mill. kr), samt økte og endrede tjenestebehov (3,4 mill. kr).

Privat BPA - ny tjeneste 2025	Nye brukere per 28.2.	Nye brukere per april	Totalt brukere	Merforbruk
Nye brukere - privat BPA	3	3	6	7 800
Fra kommune til privat	7		7	2 300
Økt tjenestebehov	4		4	3 400
Merutgift - privat BPA				13 500

Brukerrådet har gitt en foreløpig uttalelse i februar om erfaringer med fritt brukervalg i BPA-ordningen (brukerstyrt personlig assistanse). Brukerrådet har pr tiden 6 brukerrepresentanter. Rådet peker på flere positive effekter så langt:

- Opplevd større kontinuitet og stabilitet, fordi brukerne ofte får faste ansatte som kjenner dem godt.
- Mer profesjonelle og fleksible tjenester, som kan gi bedre tilpasning til individuelle behov.
- Mulighet for høyere kvalitet, ettersom leverandører må levere gode tjenester for å beholde brukerne.
- Samtidig understreker rådet viktige fordeler ved dagens kommunale tilbud.
- Samlet tjenestetilbud, der flere tjenester er organisert på ett sted og kan samarbeide tett. Dette kan gi god samordning for brukere med sammensatte behov.

Kommunedirektøren vil bemerke at det er naturlig at utgift pr. tiltakstime BPA er lavere enn for hjemmehjelp, da en mindre del av arbeidstiden går bort til transport.

Erfaringer fra andre kommuner

Kommunen har i hovedsak innhentet erfaringer fra kommunene; Drammen, Tønsberg, Kristiansand, Moss, Trondheim, Bærum, Oslo og Bergen.

Flere kommuner har innført fritt brukervalg for hjemmetjenester som praktisk bistand, hjemmehjelp. Tjenestene som er mest vanlig i en ordning med fritt brukervalg er brukerstyrt personlig assistanse (BPA) og praktisk bistand tjenester, mens noen kommuner har også fritt brukervalg i hjemmesykepleien. Offentlige, private og ideelle aktører som samarbeider om velferdstjenester, kan gi gode tjenester til brukere. [På portalen for fritt brukervalg](#) fremgår oversikter over leverandører. Oversikt over godkjente leverandører for [praktisk bistand i Østfold fylke](#) finnes også i oversikten. Kommunedirektøren har fått noe innsikt fra leverandører som har avtaler med Bergen, Drammen og Kristiansand kommune.

Erfaringer med brukervalg tilsier at et mangfold av tilbud, der flere aktører konkurrerer, kan bidra til å styrke bevisstheten om kvalitet også i de kommunale tjenestene. Dersom kommunen stimulerer utviklingen også i de kommunale tjenestene, bør kommunens utførerenhet, så langt det er mulig, gis samme konkurransevilkår som de private tjenesteyterne. Dette innebærer at kommunens utførere må rendyrke sin rolle som tjenesteutøver, og overlate oppgaver som innebærer forvaltning eller myndighetsutøvelse til en bestillerfunksjon. Erfaringene fra kommuner tilsier at en rendyrking av disse rollene er en forutsetning for at intensjonene knyttet til kvalitetsforbedring og brukerens valgmulighet skal etterleves.⁵

Noen kommuner oppgir at de har hatt utfordringer med at bruker ikke ønsker, eller er i stand til å kunne utføre et valg selv av tjenesteyter/hjemmehjelp. Som oftest er det løst ved at kommunen tildeler kommunens tjeneste som et førstevalg enten midlertidig eller mer varig. Det har ikke vært praktisk mulig å følge dette opp på andre måter, og samtidig sikre et reelt brukervalg.

Flere kommuner oppgir at det må være et tilstrekkelig brukergrunnlag for at flere tilbydere skal kunne drifte samtidig. Dersom brukergrunnlaget ikke er tilstrekkelig i omfang, vil ikke tilbyderne kunne etablere en forsvarlig drift. I mellomstore og mindre kommuner kan det være utfordringer med å få tilstrekkelig med leverandører og brukergrunnlag over tid.

Ordningen forutsetter også at kommunen er organisert med en bestiller/utfører-enhet⁶ som kan ivareta bestillerfunksjonen på en forsvarlig måte. Dette er nødvendig for å sikre at den enkelte brukers behov for tjenester vurderes uavhengig av tjenesteutøvelsen. Videre må det settes av ressurser til oppfølging av avtalen med leverandørene.

Erfaringstall fra Oslo og Bærum kommuner viser at mellom 7-9 % av brukerne velger private leverandører for hjemmesykepleie. Det oppgis også at Bærum kommune pr tiden kun har fritt brukervalg blant private leverandører. Erfaringstall fra Moss kommune i perioden 2015 – 2018 viser at gjennomsnittet for valg av privat leverandør for hjemmesykepleien var ca. 9 % av brukerne med 15 % av vedtakstimene, mens det for praktisk bistand var ca. 25 % av brukerne med 36 % av vedtakstimene. Kristiansand kommune oppgir blant annet i en [bystyresak i januar 2026](#) at en stabil andel av brukere på ca 17 % velger privat tjenesteleverandør og har gjort det siden 2020.

Kommunene opplyser at ordningen har fungert forholdsvis godt og at brukerundersøkelser så langt har vist gjennomsnittlig høy score på tilfredshet med tjenesten. Kommunen opplyser at det gis tilbakemeldinger og klager på lik linje med andre lignende saker dersom brukere

⁵ NOU 2024:17 om fritt brukervalg, se vedlegg 3

⁶ Bestiller/utfører funksjon fremgår nærmere av vedlegg 3 – veileder for fritt brukervalg.

ikke er fornøyd, men dette løses forholdvis raskt. Ofte fungerer et bytte av hjemmehjelp som en god løsning. Tilbakemeldingene og klagene viser seg å være jevnt fordelt mellom kommunen og private leverandører. Ved hendelser gjennomføres oppfølgingsmøter og det er godt samarbeid mellom kommune og leverandør.

Kommunene oppgir i hovedsak at det er assistenter uten særlig krav til utdanning som utfører hjemmehjelpsoppgavene. Det er lagt til rette for at hjemmehjelpen som fanger opp endringer, eventuelt er bekymret for innbygger, kan melde dette til kommunen.

Det har vært nyttig og viktig med én felles brosjyre slik at fokuset blir på tjenesten og mulighet for valg, mer enn markedsføring av hver tilbyder. Kommunene oppgir også at god kartlegging på forhånd i forbindelse med tildeling av vedtak har vært viktig. Det legges også stor vekt på informasjonsbehovet, og åpenhet og inkludering for valgene brukere kan/skal ta. Kommunene legger vekt på at valgmulighetene skal veies likt for bruker.

Drammen kommune har for eksempel hatt fritt brukervalg i mange år og denne kommunen informerer sine innbyggere slik: [Drammen kommune sine hjemmesider om praktisk bistand](#). Denne kommunen har nå kun én privat tilbyder pr tiden. Kommunedirektøren vurderer at det i en slik situasjon bør vurderes om tilbudet kan anses tilstrekkelig for å sikre et reelt fritt brukervalg.

Trondheim kommune har vedtatt innføring av fritt brukervalg i flere deler av hjemmetjenesten i desember 2024, men har ikke lyktes med å få tilbydere i sin anskaffelsesprosess. Det er flere innspill fra brukerrepresentanter og fra fagorganisasjoner som stiller seg kritisk til konsekvenser for medarbeidere, men også til kvalitet på tjenesten, sikkerhet og de økonomiske konsekvensene.

I bystyret i Moss kommune ble sak om fritt brukervalg vedtatt utsatt. Temaet skal opp til ny vurdering i prosess med ny handlingsplan og HP-prosess for 2027-2030. Hovedårsaken er beregnede merutgifter på over 2 millioner kroner for praktisk bistand. Moss kommune har hatt fritt brukervalg for praktisk bistand for en tid tilbake.

Erfaringer fra og med leverandører

Bærum kommune har nylig inngått avtale om fritt brukervalg med oppstart fra 1. april 2025. Kommunen stilte kvalitetskrav til leverandørene som for eksempel; selskapet skal være lovlig etablerte foretak, ha økonomisk soliditet, gjennomføringsevne, være ledet av en person med fag- og lederkompetanse, ha erfaring fra levering av tilsvarende tjenester i andre kommuner og kan dokumentere gode kvalitetsstyringssystemer og rutiner for tjenestene som skal leveres.

Enkelte leverandører har avtaler med flere kommuner, for eksempel både Bergen, Kristiansand og Drammen. Flere leverandører har erfaring med fritt brukervalg mange år tilbake i tid og oppgir at de har et godt samarbeid med kommunen. Det oppgis naturlig nok bedre erfaringer med tjenesten der det er større tilgang på brukere; altså i kommuner med mange innbyggere og brukere av hjemmetjenester. Kommunene utfører all saksbehandling, kartlegging, fatter vedtak, gir opplæring og sender bestillinger til leverandør. Leverandører har ansvar for oppstart og oppfølging av bruker. Tjenestene utføres i hovedsak av assistenter og det stilles krav om minimum språkopplæring B1-nivå (tidligere Bergenstesten).

Kommunene opplyser også at det stort sett er høy score på brukerundersøkelser. Brukere fra leverandør sitt syn er opptatt av valgfriheten og opplevelse av trygghet til å kunne velge da tjenesten er «intim og personlig». Det settes også pris på forutsigbarhet.

Når en kommune har flere enn en leverandør å velge på; for eksempel opp til 3 så gir dette reelle og gode valgmuligheter. Brukermedvirkning i kommuner med fritt brukervalg oppleves som vesentlig og positivt for bruker. Også det å kunne bytte når bruker ikke er fornøyd.

Videre oppgir leverandører følgende;

- Gode erfaringer med å ha et tett og godt samarbeid med kommunen.
- Det oppgis at det er minimalt med bytter mellom leverandører.
- Kommunen fakturerer for vedtakstimer som en total pris som er avtalt.
- Bruker opplever trygghet, forutsigbarhet og personlig kontakt.

Utfordringer har gjerne vært i kommuner med få brukere og ved «bomtur-problematikk»; når bruker ikke er hjemme til avtalt tid, eller for eksempel ikke ønsker å motta avtalt tjeneste. Det nevnes også at det kan ha vært uklarhet om vilkår for spørsmål om tilleggstjenester fra private leverandører.

Kommunene opplyser at kvalitetskontroll og driftsoppfølging kan oppleves som omfattende, særlig ved gjennomføring av månedlige samarbeidsmøter og ved etterkontroller. Dette krever ressurser. Det er vanlig med jevnlig driftskontroller.

Brukermedvirkningen er vesentlig for innbyggere som er med i ordningen, og bytter skjer ikke så ofte.

Skisse til prosess for implementering og anskaffelse

Kommunedirektør anbefaler å igangsette en markedsdialog dersom kommunen vedtar innføring av fritt brukervalg for praktisk bistand, hjemmehjelp. Total tid for anskaffelsesprosessen er 3-4 måneder og kommunen legger til grunn anbefalt prosessveiledning jf. [steg for steg ved anskaffelser.no](#): 1. Avklare behov og forberede konkurransen, 2. Gjennomføre markedsdialog, 3. Konkurransgjennomføring, 4. Utvelgelse og kontraktsinngåelse og 5. Informasjon, opplæring og implementering

Fra et vedtak i bystyret er fattet kan kommunen ha en slik milepæl for fremdriften:

Vedtaket fattes	Vedtaket om innføring av fritt brukervalg praktisk bistand, herunder hjemmehjelp.
Måned 1-3	Markedsdialog – kommunen gjennomfører dialog med markedet/mulige tilbydere. Saken vil bli fulgt opp i partssammensatt utvalg. Saken vil også normalt behandles i kommunens arbeidsmiljøutvalg i helse og velferd, samt i faste møter med tillitsvalgte.
Måned 1-2	Informasjon og drøfting med tillitsvalgte – involvering av medarbeidere om konsekvenser for medarbeidere ved innføring av fritt brukervalg for hjemmehjelp.
Måned 3-7	Planlegging og gjennomføring av anskaffelsesprosessen.
Måned 7-8	Kontraktsinngåelse og informasjon/kommunikasjon.
Måned 8-10	Prosess med mulig virksomhetsoverdragelse og innplassering av medarbeidere i nye og/eller ledige stillinger. Kommunens egen rutine følges og medarbeidere ivaretas.
Måned 11-12	Iverksettelse av fritt brukervalg for hjemmehjelp som en prøveordning og evaluering før utvidelse av ordningen.

Anskaffelsesprosessen vil følge veilederen som det er henvist til og regelverket i [lov om offentlige anskaffelser](#). Ved innføring av fritt brukervalg må kommunen gjennomføre en prosess og vurdere å inngå kontrakt med flere leverandører. Det bør være tilstrekkelig med brukere til at private leverandører kan drive forsvarlig. Samtidig bør det være minst to leverandører for å kunne få til reell valgfrihet. Oslo kommune har tre leverandører og Bærum kommune har to. Drammen kommune har pr tiden kun en.

Kriterier for valg av leverandører vurderes ved et eventuelt vedtak om innføring av fritt brukervalg.

Slik kommunedirektøren vurderer det nå bør kommunen ha to private leverandører dersom fritt brukervalg skal innføres. I tillegg bør kontraktene organiseres som tjenestekonsesjonskontrakter. Det bør videre stilles krav til alminnelige lønns- og arbeidsvilkår, samt pensjon på lik linje med tariffrettslige bestemmelser for yrkesgruppen. Kommunedirektøren vil eventuelt vurdere vilkår for kvalitet, samarbeid og bytte av leverandør nærmere, og kommunen vil hente erfaringer fra andre kommuner i den forbindelse.

Forbrukerrådets veiledning om behovet for informasjon til innbyggere

[Forbrukerrådets gjennomgang](#)⁷ viser at det er store forskjeller mellom kommunene når det kommer til informasjon om fritt brukervalgordningen, både gjennom nettsider eller brosjyrer og ved personlig kontakt. Et gjennomgående trekk er at det er vanskelig å få informasjon om hva som er den egentlige forskjellen mellom kommunal hjemmehjelp og kommersiell hjemmehjelp. Forbrukerrådet konkluderer med at god informasjon er en forutsetning for at ordningen med fritt brukervalg skal fungere.

Et hovedpoeng med fritt brukervalg er at brukerne skal kunne bytte tilbyder hvis de ikke er fornøyd med den de har. Derfor er det bra at de fleste kommunene har enkle og smidige ordninger for bytte av tilbyder.

Forskjellene mellom de kommersielle og de kommunale tilbyderne kan ofte virke små. Men på ett område skiller de seg, og det gjelder hvor mange som tilbyr faste hjemmehjelpere. Mens ni av de 22 kommersielle tilbyderne lover at brukerne skal få besøk av en fast hjemmehjelper, lover kun tre av de 21 kommunale hjemmetjenestene det samme. Forbrukerrådet uttaler at det er skuffende at såpass få kommunale tjenester ser ut til å tilby faste hjelpere.

Kommunedirektørens vurdering

Fritt brukervalg krever at det etableres en bestillertjeneste og avtaleoppfølging. Det anslås behov for ressurser tilsvarende 1,5 årsverk til å drift av en bestillertjeneste samt avtaleoppfølging. Dette er beregnet å medføre en årlig utgift på 1,5 millioner kroner.

I den ovennevnte priskalkylen som gjelder for Sarpsborg kommune er det beregnet en utgift pr tiltakstime på 744 kroner. I denne timeprisen er overheadutgifter inkludert. Likevel vil kommunen ha merutgifter på om lag 1,5 millioner kroner med mindre kommunen klarer å redusere den faktiske utgiften pr time. For å veie opp for merutgiften til en bestillertjeneste fullt ut, må timeprisen ned med om lag 20 prosent. Det tilsier en reduksjon fra 744 kroner til om lag 600 kroner. Kommunedirektøren anser at dette ikke er realistisk for kommunens egen drift. Basert på erfaringer fra andre kommuner anser kommunedirektøren det videre som usikkert om private leverandører vil være interessert i å tilby hjemmehjelp til denne beregnede prisen.

Oppsummert er da situasjonen slik at fritt brukervalg krever etablering av en bestillertjeneste med en årlig utgift på 1,5 millioner kroner, som det ikke er mulig å veie opp for uavhengig av om brukerne velger kommunal eller privat hjemmehjelp. Dette henger sammen med at omfanget av praktisk bistand, hjemmehjelp har et forholdsvis moderat volum.

Kommunedirektøren understreker at det kan være svakheter ved beregningene som er gjort. Likevel er det lite sannsynlig at videre utredninger vil endre det hovedbildet som avtegner

⁷ Gjennomgangen fra Forbrukerrådet er fra 2016.

seg. Dette er også i samsvar med beregningene som er gjort i andre kommuner, blant annet i Moss.

Spørsmålet da blir om fritt brukervalg i seg selv er en så vesentlig heving av kvaliteten på tjenesten at det skal innføres til tross for en høyere kostnad. Dette må også veies opp mot kommunens økonomiske situasjon.

Kommunedirektøren har vurdert to alternativer i saken. Det ene alternativet er ikke å jobbe videre med fritt brukervalg for praktisk bistand, hjemmehjelp på dette tidspunktet. Det andre alternativet er å foreta ytterligere utredninger med sikte på å komme fram til en mer økonomisk gunstig enn det kommunedirektøren ser er mulig ut fra det som foreligger nå. En slik utredning kan blant annet omfatte et samarbeid med andre kommuner. Kommunedirektøren anser at et samarbeid mellom kommuner om bestillertjeneste og avtaleoppfølging vil kunne redusere kommunenes ekstrautgifter til dette.

Kommunedirektøren anser at kommunens tjeneste praktisk bistand, hjemmehjelp har tilfredsstillende kvalitet. Med bakgrunn i dette og den økonomiske situasjonen kommunen er i vil kommunedirektøren ikke anbefale å bruke ytterligere ressurser på å utrede løsninger som ser ut til å bli dyrere for kommunen, og som uansett ikke kan forventes å bli billigere.

Dersom kommunen likevel skal innføre fritt brukervalg for praktisk bistand, hjemmehjelp anbefaler kommunedirektøren på dette stadiet å sette en fastpris etter modell som fremgår av saksframlegget. I tillegg anbefales maksimalt 2 til 3 leverandører i en prøveordning i 2 - 3 år i tillegg til kommunens egen hjemmehjelpstjeneste. Deretter evalueres ordningen. Det bør uansett gjennomføres ytterligere utredninger før dette iverksettes.

Konsekvenser økonomi, miljø og folkehelse:

Økonomi:

Økonomiske konsekvenser kommer frem under ovennevnte kapittel om «økonomiske konsekvenser og priser, samt under kommunedirektørens vurderinger.

Det er stor usikkerhet i å anslå økonomiske konsekvenser ved fritt brukervalg for hjemmehjelp i kommunen. Kommunedirektøren har ikke funnet tilstrekkelige grunnlagstall om økonomiske konsekvenser i offentlige publiserte tall så langt. Vurderingene tar utgangspunkt i kommunens erfaringer med fritt brukervalg BPA og erfaringstall fra andre kommuner. Beregningene er basert på eksempler og estimater. Anslag baserer seg derfor kun på de erfaringstall kommunen har fått tilgang til. Et estimat så langt tilsier en årlig merutgift på om lag 1,5 millioner kroner og en engangsutgift for oppstart på 0,7 millioner kroner.

Eventuelle merutgifter må vurderes som nytt tiltak i årsbudsjettene fra 2027.

Miljø:

Det er ikke foretatt beregninger om konsekvenser for miljø av kommunens fagpersonell på området. Ved økning av omfang av hjemmehjelp til brukere, kan vedtaket innebære mer kjørte kilometer pr år pr bil.

Folkehelse:

CRPD-bestemmelsene gir personer med funksjonsnedsettelse rett til å leve selvstendig og delta fullt ut i samfunnet (artikkel 19). Praktisk bistand er ofte et viktig verktøy for å kunne oppnå rettigheten i artikkel 19. Artikkel 20–23 om mobilitet, ytringsfrihet, privatliv, respekt for hjem og familie er også relevant i arbeidet med rettigheter til praktisk bistand.

Kommunen skal legge til rette for å sikre likeverd og deltakelse. Et eventuelt vedtak om fritt brukervalg, som innebærer endringer i hvem som gir tjenesten praktisk bistand som hjemmehjelp, vil i utgangspunktet ikke bety endringer som skulle påvirke CRPD i stor grad. Likevel kan valgfrihet i seg selv bidra til en bedre opplevelse av et mer selvstendig liv.

Ivaretagelse av bestemmelsene om CRPD skal oppfylles ved iverksettelse av endringer som får konsekvenser for mennesker med funksjonshindring. Endringen kan omfatte individuelle behov. CRPD-konvensjonens hovedformål er å sikre personer med nedsatt funksjonsevne like muligheter til å realisere sine menneskerettigheter, samt å bygge ned hindre som vanskeliggjør dette.

Artikkel 28 er også relevant i denne sammenhengen og omhandler retten til en tilfredsstillende levestandard og sosial beskyttelse. «Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til en tilfredsstillende levestandard for seg selv og sin familie, herunder tilfredsstillende mat, klær og bolig, samt til stadig bedring av sine leveforhold, og skal treffe hensiktsmessige tiltak for å trygge og fremme virkeliggjøringen av denne rettighet, uten diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.»

Kommunedirektørens anbefaling:

Sarpsborg kommune går ikke videre med utredning av fritt brukervalg for praktisk bistand, hjemmehjelp.

Kilder og kunnskapsgrunnlag

- a) [Veileder om fritt brukervalg i kommunal tjenesteyting– Regjeringen.no](#)
- b) [Undersøkelse forbrukerrådet 2016](#)
- c) [Endelig rapport Konkurransetutting Horten kommune 150823 Pwc](#)
- d) [Helse og omsorgsloven § 3-2 punkt 6 b\)](#)
- e) [NOU 2024:17](#) Kommersielle og ideelle aktørers rolle i fellesskapets velferdstjenester
- f) (Jf. kapittel 13 om eldreomsorg/Kilder: SSB tabell 12003, 06972 og 06971.
- g) Kommunens kvalitetssystem «[Rutine for omorganisering og nedbemanning](#) gjeldende pr mars 2026».
- h) [Fritt brukervalg i pleie og omsorgstj. - resultater-og-konklusjoner. KLUGE Advokatfirma DA for KS](#)
- i) [Deloitte 2015: "Brukervalg i kommunal tjenesteyting" en kunnskapsoppdatering](#)
- j) [Drammen kommune 18.6.2025: politisk sak - Fritt brukervalg i hjemmesykepleien](#)
- k) [frittbrukervalgportalen.no](#)
- l) [Kunnskapsoppdatering- Brukervalg i kommunal tjenesteyting](#), Deloitte 05.03.2015
- m) Fritt brukervalgportalen, [Hva er fritt brukervalg | Hjemmetjenester](#)
- n) SNF-rapport/prosjekt 2685 «Oppfølging av nettverkssamarbeid om friere brukervalg» prosjekt (kommunal- og regionaldep.) https://snf.no/media/drsm2wge/r29_03.pdf
- o) [Kristiansand kommune - Fritt brukervalg](#)
- p) [Utredning-Gevinster ved kjøp av omsorg?](#) - Ideas2evidenca rapport 6/2017
- q) KS 2013 ([Friere brukervalg i hjemmetjenesten](#))